

УДК 631.46.631.445.41:631.84

І.М. Малиновська, доктор сільськогосподарських наук

М.А. Ткаченко, доктор сільськогосподарських наук

О.О. Черниш, О.П. Сорока

ННЦ «ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕРОБСТВА НААН»

СПРЯМОВАНІСТЬ МІНЕРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СІРОМУ ЛІСОВОМУ ҐРУНТІ ЗА ВАПНУВАННЯ ТА МІНЕРАЛЬНОГО УДОБРЕННЯ

Вступ. Вплив мінеральних добрив на перебіг мікробіологічних процесів у ґрунті залежить від його типу, дози і виду добрив, культури, що вирощується, кліматичних умов та ін. [1-5]. У дерново-підзолистих ґрунтах істотні зміни у структурі мікробних угруповань викликає внесення навіть невисоких доз добрив ($N_{60}P_{60}K_{60}$), у той час на чорноземних ґрунтах вплив таких доз добрив є незначним. Відомо, що застосування мінеральних добрив у помірних дозах ($N_{30-60}P_{30-60}K_{30-60}$) позитивно впливає на активність мікробіологічних процесів, а підвищені дози ($N_{120}P_{180}K_{270}$ і більше) пригнічують активність фіксації азоту, нітрифікації, розкладання важкорозчинних фосфатів і целюлози, сприяють активізації денітрифікаційного процесу та деструкції гумусу [1,3-5]. Разом з тим, застосування високих доз мінеральних добрив часто є причиною збільшення кількості мікроміцетів, особливо токсиноутворювальних і фітопатогенних видів, що зумовлює, зокрема, зростання фітотоксичності ґрунту під час вегетації сільськогосподарських культур.

Метою проведення експериментальних досліджень було встановлення змін спрямованості та напруженості мінералізаційних та синтезаційних процесів у сірому лісовому ґрунті за впливу різних доз мінеральних добрив і післядії вапнування.

Методика досліджень. Дослідження проводили у системі полігонного моніторингу, який було створено на базі стаціонарного досліді відділу агроґрунтознавства ННЦ «Інститут землеробства НААН» «Вивчення технологічних заходів розширеного відтворення і регулювання родючості сірого лісового ґрунту». Ґрунт дослідної ділянки – сірий лісовий крупнопилувато-легко-суглинковий. До закладання досліді ґрунт характеризувався

такими агрохімічними показниками: вміст гумусу – 1,44%; $\text{pH}_{\text{сол.}}$ – 4,6; гідролітична кислотність – 3,6 мг-екв/100 г ґрунту; обмінні основи: кальцій – 3,9; магній – 0,58 мг-екв/100 г ґрунту; ступінь насичення основами – 56%, вміст лужногідролізованого азоту – 7-9 мг; рухомих фосфатів – 13-25 мг, обмінного калію – 8-17 мг/100 г ґрунту.

Об'єктом досліджень був ґрунт кореневої зони рослин з варіантів: 1 – без добрив (контроль); 2 – вапнування за показником гідролітичної кислотності повною дозою 1,0 Нг; 3 – $\text{N}_{60}\text{P}_{30}\text{K}_{60}$; 4 – $\text{N}_{60}\text{P}_{30}\text{K}_{60} + \text{CaCO}_3$ (1,0 Нг). А також по фоні заорювання побічної продукції рослинництва (солома сої і зернових культур 3-6 т/га) і біомаси сидеральної культури (зелена маса конюшини становила 18-22 т/га): 5 – $\text{N}_{60}\text{P}_{30}\text{K}_{60}$, 6 – $\text{N}_{60}\text{P}_{30}\text{K}_{60} + \text{CaCO}_3$ (1,0 Нг), 7 – $\text{N}_{90}\text{P}_{45}\text{K}_{90} + \text{CaCO}_3$ (1,0 Нг), 8 – $\text{N}_{120}\text{P}_{60}\text{K}_{120} + \text{CaCO}_3$ (1,0 Нг). Вапно (дефекат 50% CaCO_3) внесено у 2006 році за величиною гідролітичної кислотності повною дозою у кількості 4,4-5,4 т/га CaCO_3 . У 2015 році у досліджуваних варіантах вирощували гречку сорту Синтетик, попередник – пшениця яра. Площа посівної ділянки 60 м², облікової – 24 м², повторність досліду чотириразова.

Показник інтенсивності процесів мінералізації сполук азоту розраховували за Є.Н. Мішустіним і Е.В. Руновим [6], індекс педотрофності – за Д.І. Нікітіним та В.С. Нікітіною [7], активність процесу мінералізації гумусу – за І.С. Демкіною та Б.Н. Золотарьовою [8]. Для узагальнюючої оцінки біологічного стану ґрунту розраховували показник сумарної біологічної активності (СБА) з використанням методу відносних величин [9,10].

Статистичну обробку результатів проводили з використанням сучасних програм *Microsoft Excel*.

Результати досліджень. Результати, що представлені у даній публікації є продовженням досліджень, що опубліковані у статті Малиновської зі співавторами [11]. Розрахунки коефіцієнтів та індексів проведені на основі даних, опублікованих у цій статті, і підтверджують попередньо встановлені закономірності: оптимізування кислотно-лужної рівноваги у ґрунті позитивно впливає на перебіг мікробіологічних процесів ґрунту, про що свідчить, зокрема, підвищення сумарної біологічної активності у ґрунті варіанту без мінерального удобрення на 19,3%, із мінеральним удобренням – 21,1, на фоні заорювання екзогенної органічної речовини (ЕОР) – на 15,1% (табл.1).

Таблиця 1. Показники інтенсивності мінералізаційних процесів і фітотоксичні властивості сірого лісового ґрунту за різних агротехнічних заходів.

№	Варіант	Індекс педотрофності	Коефіцієнт мінералізації азоту	Активність мінералізації гумусу, %	Сумарна біологічна активність	K _r	Маса 100 рослин тест-культури – озимої пшениці, г		
							стебло	коріння	загальна маса
1	Без добрив (контроль)	0,296	0,084	8,80	584,9	0,419	6,29	4,21	10,5
2	CaCO ₃ (1,0 Нг)	0,127	0,049	11,5	697,6	0,803	6,35	4,75	11,1
3	N ₆₀ P ₃₀ K ₆₀	0,107	0,062	14,8	758,3	0,954	6,83	4,57	11,4
4	N ₆₀ P ₃₀ K ₆₀ +CaCO ₃ (1,0 Нг)	0,148	0,093	10,3	1018,8	0,532	8,51	5,29	13,8
5	N ₆₀ P ₃₀ K ₆₀	0,069	0,046	16,3	787,6	0,342	7,54	4,96	12,5
6	N ₆₀ P ₃₀ K ₆₀ +CaCO ₃ (1,0 Нг)	0,145	0,060	15,8	906,3	0,460	6,64	4,86	11,5
7	N ₆₀ P ₄₅ K ₉₀ +CaCO ₃ (1,0Нг)	0,095	0,064	18,8	782,7	0,653	7,92	5,98	13,9
8	N ₁₂₀ * ₆₀ K ₁₂₀ +CaCO ₃ (1,0 Нг)	0,092	0,067	15,6	1408,5	0,929	8,72	5,58	14,3
	НІР ₀₅						0,18	0,10	

Примітка: CaCO₃вносили в 2005 р.

Вапнування дозволяє знизити рівень фітотоксичності ґрунту без мінерального удобрення на 5,71%, із мінеральним удобренням та вапнуванням на фоні внесення ЕОР – на 12,2%.

Внаслідок істотної нестачі вологи впродовж вегетаційного періоду в 2015 році, а також занадто великого проміжку з часу проведення останньої оптимізації кисло-лужної рівноваги у ґрунті, вапнування послаблює процеси освоєння органічної речовини ґрунту лише у варіанті без мінерального удобрення – у 2,33 рази. У варіанті з мінеральним удобренням і внесенням ЕОР спостерігається зворотна тенденція. Найвищим рівнем витрачання органічної речовини характеризується ґрунт багаторічного контролю, де не вносились органічні і мінеральні добрива із 1992 року (табл.1). Дані, що отримані протягом вегетаційного періоду 2015 р., лише частково співпадають із багаторічними спостереженнями: вапнування уповільнює мінералізацію сполук азоту не за всіх варіантів досліджу, а лише у варіанті без мінерального удобрення - на 37,8%. Причини цього можуть бути такі самі, як і для впливу на мінералізацію органічної речовини.

Підтверджено також закономірності, які отримано у попередні роки, щодо впливу вапнування на активність мінералізації гумусу, вона зменшується в результаті вапнування дозою 1Нг і мінеральним удобренням на 43,7%, а на фоні заорювання побічної продукції на 3,16% (табл.1). Лише у варіанті без внесення мінеральних добрив не спостерігається цієї закономірності. Можливою причиною цього може бути зниження вмісту загального гумусу в ґрунті контрольованого варіанту настільки, що його мінералізація майже не відбувається, тому не виникає різниці з варіантом, де нейтралізована надлишкова кислотність. Закономірності впливу нейтралізації надлишкової кислотності на перебіг мінералізаційних та іммобілізаційних процесів у сірому лісовому ґрунті в цілому співпадають із закономірностями, встановленими раніше для темно-сірого опідзоленого та сірого лісового ґрунтів [12,13].

Позитивний вплив вапнування посилюється у варіантах із внесенням у ґрунт органічної речовини (побічної продукції попередника і біомаси сидеральної культури). Внесення мінеральних добрив у дозі $N_{60}P_{30}K_{60}$ дозволяє уповільнити мінералізацію органічної речовини ґрунту у 2,77 рази, мінералі-

зацію-імобілізацію азотних сполук – на 84,9%, підвищити забезпеченість ґрунту легкозасвоюваними поживними речовинами на 59,7% (табл.1). Разом з тим, не підтверджуються багаторічні дані щодо уповільнення мінералізації гумусу в результаті внесення мінеральних добрив в оптимальних дозах [12-14]. Можливі причини цього приведені вище – зниження вмісту гумусу в ґрунті варіанту без добрив (контроль) досягає такої глибини, що майже не відбувається деструкція його нерухомого нерозчинного каркасу.

Збільшення дози добрив у півтора раза призводить до деякого зменшення (на 52,6%) витрачання органічної речовини ґрунту, і навпаки, до збільшення активності мінералізації гумусу (на 19,0%). Результатом збільшення дози мінеральних добрив до $N_{120}P_{60}K_{120}$ є зростання сумарної біологічної активності у 1,8 раза. Фітотоксичність знижується порівняно з контролем на 36,2%, із одинарною дозою – 24,3, полуторною дозою відповідно на 2,88%. При цьому коефіцієнти та індекси, які описують спрямованість та напруженість мінералізаційних процесів, є однаковими із показниками варіанту з унесенням полуторної дози добрив, за винятком активності мінералізації гумусу – вона зменшується на 20,5%.

Заорювання біомаси сидеральної культури та побічної продукції попередника у сівозміні дозволяє уповільнити процеси освоєння органічної речовини ґрунту. Так, у варіанті з одинарною дозою добрив внесення ЕОР зменшує індекс педотрофності на 55,1%, коефіцієнт оліготрофності – 50,6, коефіцієнт мінералізації азоту відповідно на 5,56% (табл.1). За сумісного застосування вапнування, мінерального удобрення та заорювання ЕОР відбувається істотне покращення забезпеченості ґрунту легкозасвоюваними поживними речовинами, про що свідчить зменшення коефіцієнту оліготрофності у 2,6 рази. Сумарна біологічна активність у результаті заорювання екзогенної органічної речовини у ґрунт варіанту із застосуванням тільки мінеральних добрив зростає на 3,78%, із застосуванням мінеральних добрив і вапнування знижується на 12,4%. (табл.1).

Висновки

Дослідження впливу доз мінеральних добрив і вапнування на спрямованість та напруженість мінералізаційних процесів у сірому лісовому ґрунті за вирощування гречки дозволило

підтвердити основні багаторічні закономірності. Посушливі погодні умови вегетаційного періоду 2015 року призвели до деякого корегування загальних багаторічних закономірностей перебігання мікробіологічних процесів в умовах зростання доз мінеральних добрив і заорювання побічної продукції попередника.

1. Суховицкая Л.А. Влияние уровня минерального питания на развитие микроорганизмов азотного обмена и их деятельности в почве / Л.А. Суховицкая // Всесоюз. Совещ. «Формирование животного и микробного населения агроценозов», Пущино, 14-16 сент. 1982 г.: Тез. докл. – М.: Наука, 1982. – С. 133.

2. Симочко Л.Ю. Спрямованість мікробіологічних процесів у ґрунті агробіоценозів при застосуванні різних агрозаходів / Л.Ю. Симочко, В.В. Симочко, І.Й. Бізарій // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2010. – Вип. 28. – Серія біологія. – С. 47–51.

3. Чебанова В.В. Вплив різних систем удобрення на мікробіологічні процеси трансформації азоту в чорноземі типовому на початку та наприкінці вегетації / В.В. Чебанова, О.І. Маклюк // Агрохімія і ґрунтознавство. – 2011. – № 74. – С. 119–122.

4. Short-term effects of organic and inorganic fertilizers on soil microbial community structure and function / C. Lazcano, M. Gómez-Brandón, P. Revilla, J. Domínguez // Biology and fertility of soils. – 2013. – Vol. 49(6). – P. 723–733.

5. Мишустин, Е.Н. Успехи разработки принципов микробиологического диагностирования состояния почв / Е.Н. Мишустин, Е.В. Рунов // Успехи современной биологии. – М.: АН СССР 1957. – Т.44. – С. 256–267.

6. Никитин, Д.И. Процессы самоочищения окружающей среды и паразиты растений / Д.И. Никитин, В.С. Никитина. – М.: Наука. – 1978. – 205 с.

7. Демкина Т.С. Микробиологические процессы в почвах при различных уровнях интенсификации земледелия / Т.С. Демкина, Б.Н. Золотарева // Микробиологические процессы в почвах и урожайность сельскохозяйственных культур. – Вильнюс. – 1986. – С.101–103.

8. Кожев П.А. Определение состояния бактерий в грунте / П.А. Кожевин, Л.С. Кожевина, И.Н. Болотина // Доклады АН СССР. – 1987. – т.297. № 5. – С.1247–1249

9. Карягина Л.А. Микробиологические основы повышения плодородия почв. – Мн.: Наука и техника. – 1983. – 181 с.

10. Русякова, И.В. Биологические свойства дерново-подзолистой супесчаной почвы при длительном использовании соломы на удобрение / И.В. Русякова // Почвоведение. – 2013. – №12. – С. 1485-1493.

11. Малиновська І.М., Ткаченко М.А., Черниш О.О., Сорока О.П., Угруповання мікроорганізмів сірого лісового ґрунту за вапнування і мінерального удобрення // Землеробство. – 2016. – Вип. 1. – С.64-70.

12. Малиновська І.М. Спрямованість мікробіологічних процесів у темно-сірому опідзоленому ґрунті за різних технологій вирощування сої / І.М. Малиновська // Проблеми екологічної біотехнології №1 (2012) [електронне наукове видання]. – 2012. - №1. – Режим доступу: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/ecobiotech/article/view/4719>

13. Малиновська І.М. Вплив агротехнічних заходів на мікробні угруповання сірого лісового ґрунту / І.М. Малиновська, М.А. Ткаченко, В.Г. Сачок, М.О. Скуміна // Проблеми екологічної біотехнології №1 (2014) [електронне наукове видання]. – 2014. - №1. – Режим доступу: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/ecobiotech/article/view/4719>

14. Малиновська І.М. Вплив агротехнічних заходів на перебіг мікробіологічних процесів у ґрунті малорічного перелогу / І.М. Малиновська, О.П. Сорока // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Сільськогосподарська мікробіологія: здобутки та перспективи», Чернігів, 27-30 вересня 2011. – С.256-260.

1. Suhovickaya, L. (1982). Vliyanie urovnya mineral'nogo pitaniya na razvitie mikroorganizmov azotnogo obmena i ih deyatel'nosti v pochve [Influence of level of mineral feed on development of microorganisms of nitric exchange and their activity in soil]. Vsesoyuz. Soveshch. «Formirovanie zhivotnogo i mikrobnogo naseleniya agrocenozov»: Tez. dokl. Moskva : Nauka, Pushchino, 14-16, 133. [in Russian].

2. Symochko, L. Symochko, V. & Bihariy, I. (2010). Spryamovanist' mikrobiolohichnykh protsesiv u hrunti ahrobiotsenoziv pry zastosuvanni riznykh ahrozakhodiv [A directionality of microbiological processes is in a soil of the agrocenosis at application of the different agromeasures]. L. Symochko., Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu, 47–51. Seriya biolohiya. [in Ukrainian].

3. Chebanova, V. & Maklyuk, O. (2011). Vplyv riznykh syste udobrennya na mikrobiolohichni protsesy transformatsiyi azotu v

chornozemi typovomu na pochatku ta naprykintsi vehetatsiyi [Influence of the different systems of fertilizer on the microbiological processes of transformation of nitrogen in black earth typical at the beginning and at the end of vegetation]. Ahrokhimiya i gruntoznavstvo, 74, 119–122. [in Ukrainian].

4. Lazcano, C. Gómez-Brandón M., Revilla P., Domínguez, J. (2013). Short-term effects of organic and inorganic fertilizers on soil microbial community structure and function [Short-term effects of organic and inorganic fertilizers on soil microbial community structure and function]. *Biology and fertility of soils*, 49 (6), 723–733. [in China].

5. Mishustin, E. & Runov, E. (1957). Uspekhi razrabotki principov mikrobiologicheskogo diagnostirovaniya sostoyaniya pochv [Successes of development of principles of the microbiological diagnosticating of the state of soils]. E. Mishustin, Uspekhi sovremennoj biologii. Moskva : AN SSSR (44), 256-267. [in Russian].

6. Nykytyn, D. & (Nykytyna, V. 1978). Protsessy samoochyscheniya okruzhayushchey sredy y parazyty rastenyy [Processes of self-wiping of environment and vermin of plants]. Moskva : Nauka. [in Russian].

7. Demkina, T. & Zolotareva, B. (1986). Mykrobiologicheskiye protsessy v pochvakh pry razlychnykh urovnyakh yntensyfykatsyy zemledelya [Microbiological processes in soils at the different levels of intensification of agriculture]. Mykrobiologicheskiye protsessy v pochvakh y urozhaynost' sel'skokhozyaystvennykh kul'tur. Vyl'nyus : 101-103. [in Litva].

8. Kozhevyn, P., Kozhevyna L. & Bolotyna, Y. (1987). Opreddenye sostoyaniya bakteryy v hrunte [Determination of the state of bacteria in soil, 297. (5), 1247-1249. [in Russian].

9. Karyahyna, L. (1983). In Mykrobiologicheskiye osnovy povysheniya plodorodyya pochv [Microbiological bases of fertility-improving of soils]. Nauka y tekhnika (181 p). Minsk. [in Belarus].

10. Rusakova, Y. (2013). Byologicheskiye svoystva dernovo-podzolystoy supeschanoy pochvy pry dlytel'nom yspol'zovaniy solomy na udobrenye [Biological properties of sod-podzolic sandy-loam soil at the protracted use of straw on a fertilizer]. Pochvovedeniye, (12), 1485-1493. [in Russian].

11. Malynov'ska, I., Tkachenko, M., Chernysh, O. & Soroka, O. (2016). Uhrupovannya mikroorhanizmv siroho lisovoho hruntu za vapnuvannya i mineral'noho udobrennya [A groupment of microorganisms of grey forest soil is at liming and mineral fertilizer]. Zemlerobstvo, (1), 64-70. [in Ukrainian].

12. Malynovs'ka, I. (2012). *Spryamovanist' mikrobiolohichnykh protsesiv u temno-siromu opidzolenomu hrunti za riznykh tekhnolohiy vyroshchuvannya soyi* [A directionality of microbiological processes is in darkly-grey podzolic soil at different technologies of growing of soybean]. *Problemy ekolohichnoyi biotekhnolohiyi [elektronne naukove vydannya]*. Rezhym dostupu: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/ecobiotech/article/view/4719>, (1). [in Ukrainian].

13. Malynovs'ka, I., Tkachenko, M., Sachok, V. & Skumina, M. (2014). *Vplyv ahrotekhnichnykh zakhodiv na mikrobnі uhrupuvannya siroho lisovoho gruntu* [Influence of agrotechnical measures is on the microbial groupments of grey forest soil]. *Problemy ekolohichnoyi biotekhnolohiyi [elektronne naukove vydannya]*. Rezhym dostupu: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/ecobiotech/article/view/4719>, (10). [in Ukrainian].

14. Malynovs'ka, I. & Soroka, O. (2011). *Vplyv ahrotekhnichnykh zakhodiv na perebih mikrobiolohichnykh protsesiv u hrunti malorichnoho perelohu* [Influence of agrotechnical measures is on motion of microbiological processes in soil of littleyears-old virgin soil]. *Materialy Vseukrayins'koyi naukovoyi konferentsiyi «Sil's'kohospodars'ka mikrobiolohiya: zdobutky ta perspektyvy»*, Chernihiv, 256-260. [in Ukrainian].

Досліджували вплив доз мінеральних добрив, вапнування, заорювання біомаси сидеральної культури і побічної продукції попередника у сівозміні на спрямованість та напруженість мінералізаційних процесів у сірому лісовому ґрунті. Встановлено, що внесення мінеральних добрив у дозі $N_{60}P_{30}K_{60}$ дозволяє уповільнити мінералізацію органічної речовини ґрунту у 2,77 раза, мінералізацію-імобілізацію азотних сполук на 84,9%, підвищити забезпеченість ґрунту легкозасвоюваними поживними речовинами на 59,7%.

Нейтралізація надлишкової кислотності ґрунтового розчину сприяє підвищенню сумарної біологічної активності сірого лісового ґрунту у варіанті без мінерального удобрення на 19,3%, із мінеральним удобренням – 21,1, на фоні заорювання екзогенної органічної речовини (ЕОР) – на 15,1%, знизити рівень фітотоксичності ґрунту без мінерального удобрення на 5,71%, із мінеральним удобренням та вапнуванням на фоні внесення ЕОР – на 12,2%. Вапнування послаблює процеси освоєння органічної речовини ґрунту лише у варіанті без мінерального удобрення (у 2,33 рази). У варіанті з мінеральним удобренням і внесенням ЕОР спостерігається зворотна тенденція. Найвищим рівнем витрачання

органічної речовини характеризується ґрунт багаторічного контролю, де не вносяться органічні і мінеральні добрива протягом 24 років. Підтверджено закономірності щодо впливу вапнування на активність мінералізації гумусу – вона зменшується у результаті вапнування дозою 1Нг із мінеральним удобренням на 43,7%, на фоні заорювання побічної продукції – на 3,16%.

Заорювання біомаси сидеральної культури та побічної продукції попередника у сівозміні уповільнює процеси мінералізації органічних та азотовмісних речовин ґрунту: у варіанті з одинарною дозою добрив внесення ЕОР зменшує індекс педотрофності на 55,1%, коефіцієнт оліготрофності – 50,6, коефіцієнт мінералізації азоту – на 5,56%. Сумарна біологічна активність у результаті заорювання екзогенної органічної речовини у ґрунт варіанту із застосуванням тільки мінеральних добрив зростає на 3,78%, із застосуванням мінеральних добрив і вапнуванням знижується на 12,4%.

Ключові слова: коефіцієнт мінералізації азоту, оліготрофності, індекс педотрофності, активність мінералізації гумусу, сумарна біологічна активність, сірий лісовий ґрунт, вапнування, мінеральне удобрення.

Исследовали влияние доз минеральных удобрений, известкования, запахивания биомассы сидеральной культуры и побочной продукции предшественника в севообороте, на направленность и интенсивность минерализационных процессов в серой лесной почве. Установлено, что внесение минеральных удобрений в дозе $N_{60}P_{30}K_{60}$ замедляет минерализацию органического вещества почвы в 2,77 раза, минерализацию-иммобилизацию азотных соединений на 84,9%, повышает обеспеченность почвы легкоусвояемыми питательными веществами на 59,7%.

Нейтрализация избыточной кислотности почвенного раствора способствует повышению суммарной биологической активности почвы в варианте без минеральных удобрений на 19,3%, с минеральными удобрениями – 21,1, на фоне запахивания экзогенного органического вещества (ЭОВ) – на 15,1%; снижению уровня фитотоксичности почвы без минеральных удобрений на 5,71%, с минеральными удобрениями и известкованием на фоне внесения ЭОВ – на 12,2%. Известкование ослабляет процессы освоения органического вещества почвы только в варианте без минеральных удобрений (в 2,33 раза). В варианте с минеральными удобрениями и внесением ЭОВ наблюдается обратная

тенденция. Максимальным уровнем использования органического вещества характеризуется почва многолетнего контроля, куда не вносятся органические и минеральные удобрения на протяжении 24 лет. Подтверждены закономерности влияния известкования на активность минерализации гумуса — она уменьшается в результате известкования дозой 1 Нг с минеральными удобрениями на 43,7%, на фоне запахивания побочной продукции — на 3,16%.

Запахивание биомассы сидеральной культуры и побочной продукции предшественника в севообороте замедляет процессы минерализации органических и азотосодержащих веществ почвы: в варианте с одинарной дозой удобрений внесение ЭОВ уменьшает индекс педотрофности на 55,1%, коэффициент олиготрофности — 50,6, коэффициент минерализации соединений азота — на 5,56%. Суммарная биологическая активность в результате запахивания экзогенного органического вещества в почву варианта с применением только минеральных удобрений возрастает на 3,78%, с применением минеральных удобрений и известкования снижается на 12,4%.

Ключевые слова: коэффициент минерализации азота, олиготрофности, индекс педотрофности, активность минерализации гумуса, суммарная биологическая активность, серая лесная почва, известкование, минеральное удобрение.

Influence of doses of mineral fertilizers, liming, plowing of biomass of green manure crops and side products of predecessor in a crop rotation on a directionality and tension of the mineralization processes in grey forest soil have been investigated. Introduction of mineral fertilizers in dose $N_{60}P_{30}K_{60}$ allows to slow mineralization of soil organic matter in 2.77 times, mineralization-immobilization of nitrogen compounds on 84.9%, to increase the availability of soil easily digestible nutritives on 59.7%

Neutralization of excess acidity of soil solution contributes to the increase total biological activity of gray forest soils in the variant without mineral fertilization on 19.3%, with mineral fertilizer — 21,1; on a background ploughing of exogenous organic matter (EOM) — on 15,1%; reduce level of phytotoxicity of soil without a mineral fertilizer on 5,71%; with mineral fertilization and liming on the background of the introduction of EOM — by 12,2%. In the variant without a mineral fertilization liming weakens the processes of mastering of soil organic matter (in 2,33 times). In a variant with a mineral fertilizer and introduction of EOM opposite tendency is observed. The greatest level of expense

of organic matter is characterize soil of long-term control, where organic and mineral fertilizers are not brought in during 24 years. Confirmed regularities of influence of liming on the activity of mineralization of humus – it decreases as a result of liming dose of 1 Ng with a mineral fertilizer at 43,7%, on a background ploughing of side products – on 3,16%.

Ploughing of biomass of green manure crops and side products of predecessor in a crop rotation slows the processes of mineralization of organic and nitrogen-containing substances of soil: in a variant with the single dose of fertilizers of bringing of EOM diminishes the index of pedotrophicity on a 55,1%, coefficient of oligotrophicity – 50,6, coefficient of mineralization of nitrogen – on 5,56%. The total biological activity as a result of ploughing of exogenous organic matter in the soil of variant with application only of mineral fertilizers increased on 3,78%%, with application of mineral fertilizers and liming goes down on 12,4%%.

Keywords: *coefficient of mineralization of nitrogen, coefficient of oligotrophicity, the index of pedotrophicity, activity of mineralization of humus, the total biological activity, gray forest soil, liming, mineral fertilizer.*

Рецензенти:

Дегодюк С.Е. – к. с.-г. наук

Феделеш-Гладинець М.І. – к. с.-г. наук

Стаття надійшла до редакції 09.11.2016 р.